

Kjellerups historie indtil 2007

v. Nils Arne Iversen

Hørup Sogn bestod fra gammel tid af 4 små landsbyer: Almtoft, Dalsgård, Hørup og Kjellerup. En ny landevej mellem Viborg og Silkeborg førtes i 1850'erne midt gennem sognet og dannede en ny korsvej, hvor den krydsede vejen mellem Thorning og Rødkærsbro. Dette kryds skulle komme til at danne centrum for en ny by – en by, hvor visionære og handlekraftige mænd og initiativrige, flittige ”nybyggere” tog fat. Ny Kjellerup var i støbeskeen.

Kroejeren fandt det både naturligt og nødvendigt at flytte kroen fra den gamle landsby til den nye korsvej. I krobygningen fandt man også plads til en købmand og en læge. I nabolaget opførtes efterfølgende et apotek.

8. juni 1869 skulle blive en betydelig dag i Kjellerups historie. Den dag flyttede herredsfoged Herholdt fra gården ”Holgersdal” ved Levring til en gammel gård, der lå over for kroen. Her indrettede han herredsfogedkontor i lille sidebygning. Byens ”fødselsdag” er efterfølgende blevet festligt markeret i 1894, 1919, 1944, 1969 og 1994.

Mange håndværkere så muligheder i den nye by og etablerede sig på stedet. På blot 25 år øgedes folketallet i Kjellerup fra 36 til 625. Postkontor/posthus, diligenceforbindelse til Silkeborg og Rødkærsbro, en købmandshandel over for kroen og en rejsestald blev en naturlig del i byens udvikling.

I 1886 fik Kjellerup ny herredsfoged. Christopher Krabbe, en erfaren embedsmand og politiker flyttede til byen og tilførte herved udviklingen en betydelig dynamik. En kreds af borgere skænkede en stor byggegrund, hvor der kunne opføres en passende herredsfogedbolig med tilstødende kontorer. *(Herredsfogeden arvede i 1881 Hald Hovedgård efter sin far og nedlagde derfor i 1884 sit mangeårige hverv som folketingsmand og formand for Tinget. Christopher Krabbe blev senere genopstillet og indvalgt. Hans politiske karriere afrundedes med en post som forsvarsminister, ved afskedsaudiensen udnævnte kongen ham til kammerherre.)*

På Christopher Krabbes initiativ dannedes i 1889 ”Foreningen for plantning ved Kjellerup og regulering af byens bebyggelse”. Foreningen tog omgående fat på at skaffe midler til at etablere et læbælte mod vesten- og nordenvind. Allerede i 1891 kunne Justitsministeriet præsentere et bygningsreglement for Kjellerup på baggrund af foreningens arbejde.

Kjellerup fik sit eget frodige foreningsliv med Håndværker- og Borgerforeningen fra 1887 som toneangivende forening med hensyn til byens udvikling. En teknisk skole med ret til afholdelse af svendeprøver blev bl.a. resultatet af foreningens indsats.

I 1901 blev Kjellerup Kommune etableret i forbindelse med en opsplnitning af den tidligere Hørup-Levring Kommune.

Ved Torvet opførtes ligeledes en privat realskole. Snart efter byggede kommunen en centralskole til aflastning af de små skoler i Almtoft og Gl. Kjellerup. Samtidigt indførtes hverdagsundervisning for alle skolesøgende børn i kommunen. Glemmes må det ikke, at der igennem en årrække også var et handelsskole- og landbrugsskoletilbud i byen. Det fælles mål for skolerne var at hæve det almene uddannelsesniveau for lokalbefolkningen.

I 1905 var der hektisk aktivitet i byen. Kjellerup-Almtoft vandværk lagde rør til vandforsyning af byen. Man regulerede et fuldstændigt kloaksystem for Kjellerup by, og Kjellerup Elektricitetsværk begyndte driften.

Juleaftensdag 1909 blev den første retssag ført i den smukke og karakteristiske Ting- og arrestbygning på Torvet. Indtil da havde tingstedet for Lysgård og Hids herreder siden 1837 ligget i Hørup.

Kjellerup blev stationsby i 1912, da den 9,7 kilometer lange jernbane til Rødkærsbro blev taget i anvendelse. Godstransporten fra Kjellerup kunne nu ledes ud i landet ad denne vej. 12 år senere blev strækningen mod Silkeborg indviet.

Amtssygehuset i Kjellerup blev en realitet i 1914. Men behovet for flere sengepladser betød, at man allerede i 1932 stod klar med en ny og langt større sygehusbygning på den anden side af vejen. For at sikre et tilstrækkeligt vandtryk til sygehuset fandt man det nødvendigt at opføre et vandtårn ved værket i Almtoft.

Privatbane, postvæsen, sygehus, apotek, retsvæsen og flere skoler – alt sammen betød arbejdspladser lokalt. Købmænd, bagere, slagtere, skomagere, isenkræmmere, manufakturhandlere, forretninger med et bredt udvalg af varer trak kunder til byen fra oplandet. Byens handelsliv blomstrede.

De butikshandlende enedes i 1915 om at danne en handelsforening bl.a. med det formål at skabe grundlag for endnu et pengeinstitut i byen, da der indtil da kun fandtes én sparekasse. Handelsforeningen tegnede aktier og oprettede således "Kjellerup Handels- og Landbrugsbank". Den eksisterende sparekasse overgik snart derefter til bankvirksomhed under navnet "Kjellerup Bank" og fra 1918 havde byen 3 banker, da Andelsbanken også etablerede sig i byen.

Besættelsesårene lagde en dæmper på Kjellerups udvikling. Besættelsestropperne lagde beslag på flere offentlige bygninger, og mange aktiviteter måtte huses alternativt. Senere fulgte en strøm af tyske flygtninge, som også i lang tid kom til at præge bybilledet.

Befrielsen bragte glæde, men dog også visse skår. Sognerådsformand David Christensen blev arresteret og dog siden rensat for beskyldninger om "tyskervenlighed". På den kedelige baggrund trak han sig fra sognerådet efter en lang og aktiv indsats for byen. Senere sammen år ebbede hans liv ud.

Igennem en årrække fra 1925 og frem var "Beslagfabrikken Hjerm" en af byens betydeligste arbejdspladser. Vægtfabrikken, KVM, Tømmerhandlen, et par karosserifabrikker, et spædbørnehjem og et alderdomshjem og mange større og mindre service-, handels- og håndværksvirksomheder betød lokale arbejdspladser. Langt senere forsøgte man sig med opførelse af industrihuse for at tiltrække nye fabrikker og dermed tilføre byen flere arbejdspladser. Enkelte af disse virksomheder, der dengang etablerede sig, eksisterer stadig. Andre måtte give op efter kortere eller længere tid. Bestræbelserne førte dog med sig, at der skabtes nye arbejdspladser – også for kvinder, som jo efterhånden også ønskede sig job.

Kjellerups udvikling gennem de første 100 år blev tydeligvis fremmet ved etableringen af en række væsentlige institutioner. De var med til at skabe dynamik og styrkede derved byens hastige udvikling og position som hovedby mellem Viborg og Silkeborg. Fremtrædende personligheder:

herredsfoged Krabbe, købmand og kroer Alfred Sinding, bødkermeister Asmus Staack, boghandler David Christensen, sygehusoverlæge Søren C. Dalsgaard - mange, mange flere kunne nævnes - havde visionerne og evnerne til at motivere andre i realiseringen af planerne, og den stabilt voksende befolkning fandt hurtigt frem til "at løfte i flok".

"En fælles indsats mod et fælles mål"

har været en uskrevet regel for Kjellerupborgerne gennem hele byens historie.

Samfundsmæssige ændringer med øget centralisering har haft stor betydning for byer af Kjellerups størrelse. Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev Kjellerup - helt naturligt - hovedby i en ny og større kommune med ca. 18.000 indbyggere.

Sognerådene blev udfaset. En større kommunalbestyrelse fik sin plads, og formanden for denne fik titlen: "borgmester". Der skulle ikke længere være kæmner, men en overordnet direktør med nogen af de afgående chefer fra de fusionerende kommuner som ledere for de nye forvaltningsområder. Et stort, nyt rådhus var efterfølgende påkrævet. Nok tog det en vis tid, inden fordelene ved den kommunale rationalisering kunne manifestere sig, men efterhånden vænnede storkommunens borgere sig vel så nogenlunde til forandringens konsekvenser.

Således organiseret bevægede byen i det midtjyske sig frem mod et nyt årtusinde og lidt videre, indtil der fostredes nye tanker og ideer om rationel og sikker drift af de danske kommuner.

Byen Kjellerup lever, men Kjellerup Kommune havde ikke længere tilstrækkelig volumen til at stå alene. Efter 106 år var det slut. Kjellerup fusionerede i 2007 med Silkeborg, Them og Gjern kommuner.